

JENEVERBESSTRIJK OMGEVEN DOOR EEN WAAS VAN GEHEIMZINNIGHEID

HET GEHEIM VAN DE JENEVERBES

TOEN DRENTHE NOG EEN DUNBEVOLKTE PROVINCIE WAS, WAAR IN DE NACHT STILTE EN DUISTERNIS OVERHEERSTEN, ZONK MENIG REIZIGER DE MOED

IN DE SCHOENEN ALS ZIJN PAD OVER DE UITGESTREKTE WOESTE GRONDEN VOERDE. NIET ALLEEN WAREN DE HEIDEVELDEN LEEG EN VERLATEN, ZIJ WAREN OOK BERUCHT OM HUN MOERASSEN EN MYSTERIEUZE BOSJES. EEN VREEMDELING, MAAR OOK STREEKBEWONERS VERDWAALDEN ER GEMAKKELIJK, WANT 'S NACHTS WAS ER GEEN BAKEN TE ZIEN.

De reiziger volgde zoveel mogelijk de paden, maar die waren vaak slecht begaanbaar en liepen nog al eens dood op een veen of in een zandverstuiving. Vooral bij een jeneverbesbosje sloeg menigeen de schrik om het hart bij een verdacht geluid of een geheimzinnig schijnsel. Door de eeuwen heen werd de jeneverbesstruik omgeven door een waas van geheimzinnigheid.

WITTE WIEVEN

De jeneverbes speelde een rol in het volksgeloof en zijn producten werden op verschillende manieren gebruikt. In de jeneverbesstruiken en in grafheuvels woonden de witte wieven. Talrijk zijn de ontmoetingen tussen deze heksen en de handelaar, boer of knecht die zich 's nachts over de heide naar huis spoedde. Juist op maanverlichte nachten, als de nevel over de struiken zweeft, kwamen de toverkollen tevoorschijn om te verdwijnen bij zonsopkomst, als de mistflarden zich terugtrokken in het jeneverbesstruweel. Wie door de schrik bevangen hijgend zijn huis binnenviel, vertelde hoe hij ternauwernood ontsnapte aan de grijpgrage armen van de witte wieven. Want ja, een grote kerel liet zich toch geen angst aanjagen door een inbeelding! Nu doen we die verhalen snel af als bijgeloof en onzin. Maar wie de moed heeft 's nachts door de struwelen te dwalen zal toch gemakkelijk bevangen worden door de mysterieuze sfeer van het jeneverbessenbos. De struiken hebben grillige vormen, lang en slank als een cipres, of breed en gedrongen, compact of uit elkaar gevallen, spookgestalten met wonderlijke gevormde armen en benen.

OP JE GEZONDHEID

Het gebruik van de jeneverbes voor medicinale doeleinden is al eeuwenlang bekend. Tot in de late middeleeuwen diende een afreksel van de bessen ter genezing van allerlei kwalen. Ook tegenwoordig wordt de jeneverbes nog gebruikt in de geneeskunde. Nationaal Park Dwingelderveld telt drie grote jeneverbesbossen: het Lheebroekerzand, Westerveentje en Smitsveen. Maar ook elders in het park zijn nog volop jeneverbessen te vinden, zoals de eenzame struiken op de verlaten heide bij het Drostenveen.

Veel Drenten zijn ontsnapt aan de grijpgrage armen van de witte wieven.

Spinrag vormt zich in de jeneverbes.

Voorzichtig kijken we tussen de takken en ontdekken een paar ransuilen. Zo'n dichte jeneverbes is een prima schuilplaats voor de uilen in de wintertijd. De lokale bevolking noemt dit gebied het Echtener paradijs en daarmee zitten ze niet ver bezijden de waarheid. Het is het Drentse landschap in een notendop: heide, stuifzand, veen, jeneverbessen en bos. Een van de meest bijzondere bewoners is de blauwvleugelsprinkhaan. Het Mantinger- en Balingersand is een groot natuurgebied. De jeneverbessen zitten vooral in het noordelijk deel. De roodborsttapuit ontdekken we al snel. De vogels hebben de gewoonte om hoog in een jeneverbes te gaan zitten. Hun metaalachtige klikgeluid is onmiskenbaar. Maar er is hier veel meer te zien en te horen. Boomleeuwerik, boompieper, geelgors en zelfs een paar tapuiten.

WAGGEL JAN

In de persoon van Waggel Jan heeft de jeneverbes - en daarmee het bijbehorende heidelandschap - een soort ambassadeur getroffen die op ludieke wijze aandacht vraagt voor het behoud van de struik, de heide waarin hij thuis hoort en de bijbehorende volksgebruiken. Waggel Jan, die leefde van de verkoop van bessen aan apothekers, let dus niet alleen op de jeneverbes

als biologisch verschijnsel maar juist ook op de betekenis ervan voor de mens.

HET GROTE GENIETEN EN... MEEDOEN

Bekende Drentse gebieden met jeneverbessen zijn onder meer: Mantingerzand (Natuurmonumenten), Lheebroekerzand en Dwingelderveld (Staatsbosbeheer), Drouwenerzand, De Palms bij Meppen en Kampsheide bij Balloo (Stichting Het Drentse Landschap). De eigenaren hebben wandelingen uitgezet langs en door deze fraaie struwelen. Met een folder, met behulp van paaltjes of door een uitdraai van het internet zijn deze wandelingen te maken. Elke organisatie heeft een excursieprogramma dat onder meer op internet is te vinden. Wie verhalen over de jeneverbes kent, of een bijdrage wil leveren aan een goede toekomst voor de jeneverbes kan zich melden bij jan@veldwerknederland.nl.

*Tekst: Jan van Ginkel
Fotografie: Stichting Veldwerk Nederland*

